

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.6.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.79)

УДК 336.74

*Н. В. Архирейська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри банківської справи та фінансових послуг,
Університет митної справи та фінансів
ORCID ID: 0000-0001-9867-6655*

*О. В. Кучкова,
старший викладач кафедри маркетингу та міжнародної логістики,
Український державний хіміко-технологічний університет
ORCID ID: 0000-0002-9249-0216*

СУЧАСНІ ТRENДИ ПЛАТІЖНОГО РИНКУ УКРАЇНИ - БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ ТА ЕЛЕКТРОННІ ГАМАНЦІ

*N. Arkhireiska
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Banking and Financial Services,
University of Customs and Finance*

*O. Kuchkova
Senior Lecturer of the Department of Marketing and Logistics,
Ukrainian State University of Chemical Technology*

CURRENT TRENDS OF THE PAYMENT MARKET OF UKRAINE - CASHLESS SETTLEMENTS AND E-WALLETS

У статті проведено дослідження сучасних трендів платіжного ринку України, зокрема у напрямку безготівкових розрахунків та електронних гаманців. Проаналізовано завантаженість системи електронних платежів України за 2010-2020 рр. Проведений якісний аналіз показників роботи системи електронних платежів НБУ, на основі якого виявлено, що середньоденний обсяг операцій за сумою має чітку тенденцію до зростання, середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП з кожним роком зменшується, а середньодобовий коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників у 2020 році в порівнянні з 2019 р. зріс майже на 42 %. Також проведений аналіз суми та кількості платежів і переказів у межах України за останні три роки. Виявлено, що майже 49 % з активних платіжних карток – безконтактні та токенізовані картки. Також в статті досліджено різні електронні гаманці різних платіжних систем, якими сьогодні рекомендовано користуватися на території нашої держави. Виділено ключові рекомендації щодо користування міжнародними на національними гаманцями, та доведено, що на сьогодні мультивалютні гаманці з внутрішнім обмінником AdvCash, Perfect Money, Payeer є найбільш конкурентоздатними на ринку платіжних систем.

The article examines current trends in the payment market of Ukraine, in particular in the direction of non-cash payments and e-wallets. The occupancy of the electronic payment system of Ukraine for 2010-2020 is analyzed. In 2020 385 million initial payments worth 44 838 billion UAH were made through EPS, which is 38% more than in 2019. A qualitative analysis of the NBU's electronic payment system, based on which it was found that the average daily volume of transactions in the

amount has a clear upward trend (compared to 2019 growth of 37%), the average daily balance on EPS accounts decreases every year (compared to 2019 by 2.6%), and the average daily turnover ratio on the accounts of participants in 2020 compared to 2019 increased by almost 42%. When analyzing the structure of payments in the system, it was found that during the study period, the number of small payments were most often processed, and the amount of most payments fell on large payments. The analysis of the amount and quantity of payments and transfers within Ukraine for the last three years is carried out. It was found that almost 49% of active payment cards are contactless and tokenized cards. A study of the payment system of Ukraine revealed that payment processing is carried out in file mode and in real time. During 2020 99.5% of the number (383 million payments) and 49.4% of the amount (22137 billion UAH) of all payments were processed in file mode. Real-time payments amounted to only 0.5% (2 million payments) in number and 50.6% (22701 billion UAH) in amount, respectively. It was revealed that the five largest EPS participants included: the National Bank of Ukraine, the State Treasury Service of Ukraine, JSC Oschadbank, JSC CB Privatbank, JSC Raiffeisen Bank Aval. The article pays enough attention to electronic wallets of various payment systems, which today are recommended for use in our country. The key recommendations for the use of international and national wallets are highlighted, and it is proved that today multi-currency wallets with internal exchange AdvCash, Perfect Money, Payeer are the most competitive in the market of payment systems.

Ключові слова: платіжні системи; електронні гаманці; електронні гроші; система електронних платежів; пандемія.

Key words: payment systems; electronic wallets; electronic money; electronic payment system; pandemic.

Постановка проблеми. Сучасні реалії, які пов'язані з карантинними обмеженнями призвели до зміни в платіжних звичках громадян у бік безготівкових розрахунків та електронних гаманців. Українці активніше почали користуватися послугами інтернет магазинів, що призвело до розширення різновидів платіжних засобів, якими користувачі оплачують товари та послуги. Водночас зберігається тренд зростання популярності безконтактних платіжних інструментів та розрахунків з ними. У зв'язку з цим 15 вересня 2020 р. набула чинності постанова правління НБУ №133 «Про затвердження змін до положення про електронні гроші в Україні» [1]. Відповідно до неї, впродовж 6 місяців з моменту набуття нею чинності банки зобов'язані розробити та подати НБУ зміни до правил використання електронних грошей та привести свою діяльність у відповідність з діючою нормативно-правовою базою.

Світові тенденції та бізнес підштовхнув НБУ до модернізації не тільки системи електронних грошей, а й всієї Системи електронних платежів (СЕП) Національного банку та платіжної інфраструктури України. З 03 серпня 2020 року СЕП НБУ запрацювала в режимі 23/7. Перехід на подовжений режим роботи підтримали всі учасники системи електронних платежів України. Загалом упродовж першої доби роботи за новим регламентом платежів в СЕП здійснювали всі 75 банків України та Державна казначейська служба України.

Подовжений режим роботи СЕП став першим етапом для переходу системи на цілодобовий режим роботи. Разом з переходом системи на міжнародний стандарт ISO 20022 НБУ у 2021 році планує впровадити СЕП 24/7, так званий "безшовний" режим роботи, або СЕП-4. Тобто перехід від поточного до наступного банківського дня буде проходити миттєво, без призупинення приймання платежів в СЕП під час переходу на новий день [2].

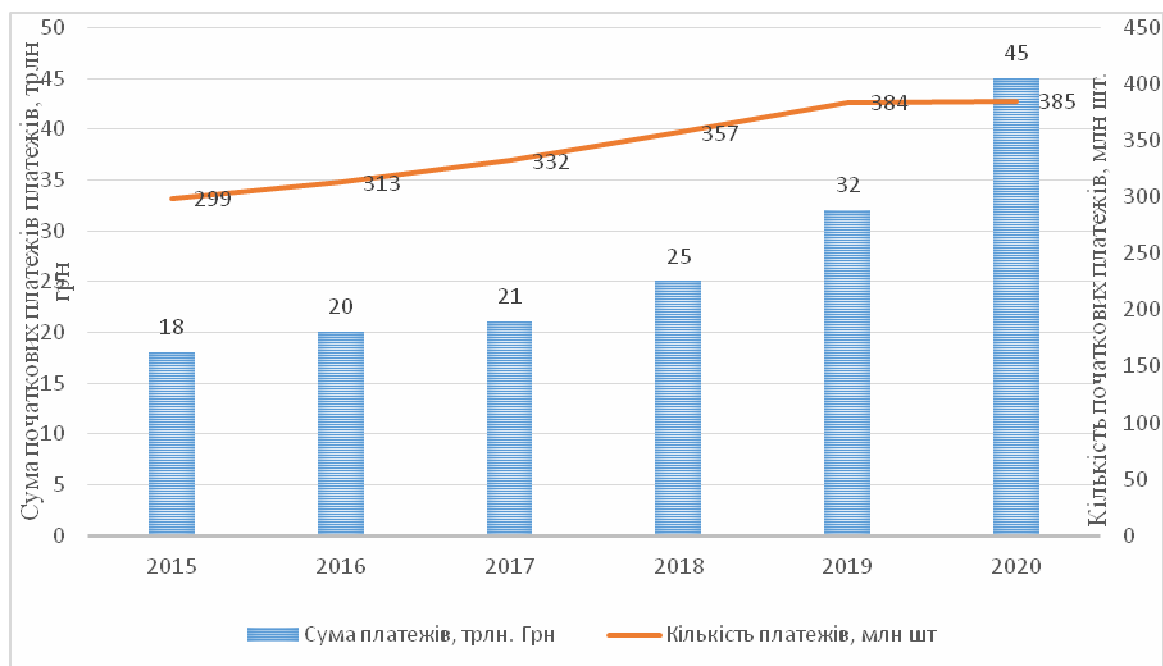
Будемо сподіватися, що це стане поштовхом до удосконалення механізму безготівкового переказу коштів та буде сприяти значному скороченню частки готівкових розрахунків в Україні. Бо на сьогодні, відповідно до світових тенденцій, осучаснення фінансової інфраструктури країни це вимога часу і бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Одним із перспективних та сучасних напрямків в платіжній системі України в межах якого науковці на сьогодні зосереджують свої дослідження є цифровізація електронних платежів та перспективи розвитку системи електронних платежів. Ці питання в своїх дослідженнях розглядають О.Д. Вовчак та Г.Є. Шпартало [3], П.М. Куліков та Є.О. Полтавська, [4], Л.А. Некрасенко [5] та багато інших. Проте постійні зміни в платіжному просторі України вимагають постійного аналізу стану СЕП та міжнародних платіжних систем, удосконалення і формування перспективних напрямів підвищення рівня їх надійності та продуктивності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку СЕП та сучасних трендів платіжного ринку України - безготівкових платежів та електронних гаманців.

Виклад основного матеріалу. Середньоденна пропускна спроможність системи електронних платежів на у першому кварталі 2021 року складала 1,6 млн платежів на суму близько 200 млрд грн. Однак, за даними НБУ система завантажена не на повну потужність, так як запас пропускної спроможності СЕП дозволяє

щоденно обробити практично у 10 разів більше документів, ніж теперішні обсяги. Завантаженість СЕП у 2010-2020 рр. представлено на рис. 1.

Рис. 1. Завантаженість СЕП у 2015-2020 роках

Проведені дослідження діяльності системи електронних платежів НБУ свідчать про нарощування ефективності своєї діяльності за 2018-2020 роки (табл. 1).

Таблиця 1.
Показники роботи системи електронних платежів НБУ*

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Учасники системи	79 банків України, ДКС, НБУ	75 банків України, ДКС, НБУ	74 банків України, ДКС, НБУ
Кількість операцій (млн. платежів)	357	384	385
Сума операцій (трлн. грн)	25	32	45
Середньоденний обсяг операцій: кількість операцій (млн. платежів)	1,4	1,5	1,5
сума операцій (млн. грн)	101	130	178
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП (млрд. грн)	97,23	84,17	82
Середньодобовий коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників СЕП	0,89	1,54	2,18
Структура платежів (за кількістю)	до 1 тис. грн -53%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 43%; від 100 тис. грн і більше -4%.	до 1 тис. грн -51%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 45%; від 100 тис. грн і більше -4%.	до 1 тис. грн - 49%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 47%; від 100 тис. грн і більше -4%.
Структура платежів (за сумою)	до 1 тис. грн – менше 1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 7 %; від 100 тис. грн і більше -92 %.	до 1 тис. грн – менше 1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 6 %; від 100 тис. грн і більше -93 %.	до 1 тис. грн – менше 1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 5 %; від 100 тис. грн і більше -95 %.

Джерело: розроблено за даними джерела [6]

Так, через СЕП у 2020 році здійснено 385 млн початкових платежів на суму 44 838 млрд. грн, що більше на 38 % за сумою, ніж у 2019 році (384 млн. початкових платежів на суму майже 32 трлн грн відповідно). Середньоденний обсяг операцій за сумою також мав тенденцію до зростання (в порівнянні з 2019 роком зростання на 37 %). Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП з кожним роком

зменшується в порівнянні з 2019 р. на 2,6 %, в порівнянні з 2018 р. на 15,7 %. Це призвело до збільшення середньодобового коефіцієнту обігу коштів за рахунками учасників СЕП у 2020 році в порівнянні з 2019 р. на 41,6 %, з 2018 р. майже у 2,5 рази. Якщо проаналізувати структуру платежів у системі, то можна зробити висновок, що за досліджуваний період за кількістю найчастіше оброблялися невеликі платежі, а за сумою найбільше платежів припадало на великі платежі.

Обробка платежів у СЕП здійснюється у файловому режимі та в режимі реального часу. Протягом 2020 року 99,5% від кількості (383 млн платежів) та 49,4% від суми (22137 млрд грн) усіх платежів у СЕП оброблялися у файловому режимі. Платежі в режимі реального часу склали відповідно лише 0,5 % (2 млн. платежів) за кількістю та і 50,6% (22701 млрд грн) за сумою.

Частка суми платежів, здійснених двадцятьма найбільшими учасниками СЕП (із 77 учасників станом на 01.01.2020 р.), становила 86,9 % усіх платежів у СЕП. П'ять найбільших учасників СЕП у 2019 році здійснили 67,2 % від кількості та 48,6 % від суми усіх платежів у СЕП.

До п'ятірки найбільших учасників СЕП (за сумою платежів) увійшли:

- Національний банк України (18,2% від суми платежів);
- Державна казначейська служба України (10,5% від суми платежів);
- АТ “Ощадбанк”(7,5% від суми платежів);
- АТ КБ “Приватбанк”(7,0% від суми платежів);
- АТ “Райффайзен Банк Аваль”(5,5% від суми платежів).

Загальна частка операцій, здійснених системно важливими банками в СЕП на 01.01.2020 р. становила 77,9 % від кількості та 46,1 % від суми платежів (без урахування обсягу платежів, здійснених Національним банком України та Державною казначейською службою України).

Як вже зазначалося вище найбільшу суму платежів і переказів у межах України в 2020 році традиційно здійснено в СЕП – 44,8 трлн грн усіх платежів та переказів у межах України. Водночас найбільшу кількість платежів та переказів здійснено в карткових системах (за 9 місяців 2020 р. – 4,3 млрд шт. або 82,8%). (рис 2, рис. 3) [6].

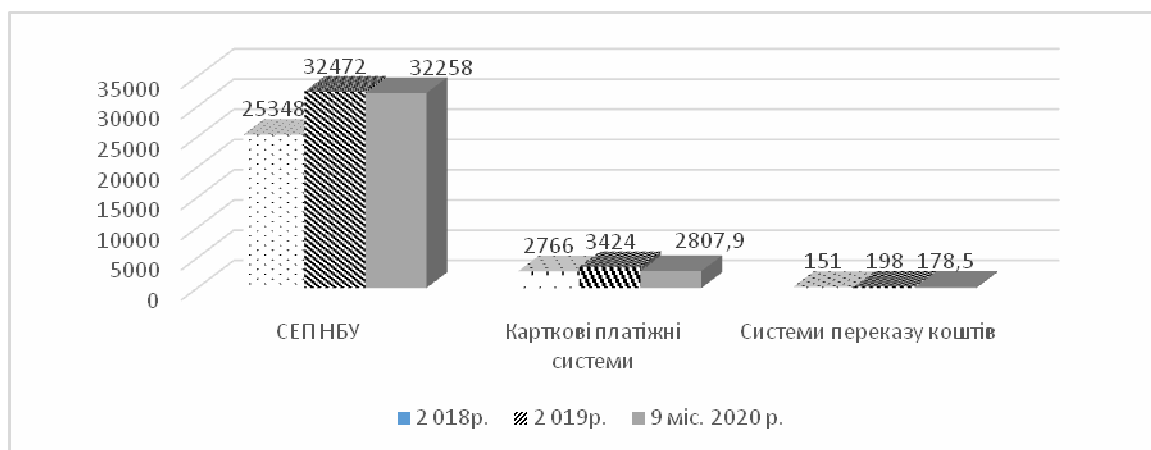

Рис. 2 Сума платежів і переказів у межах України, млрд грн

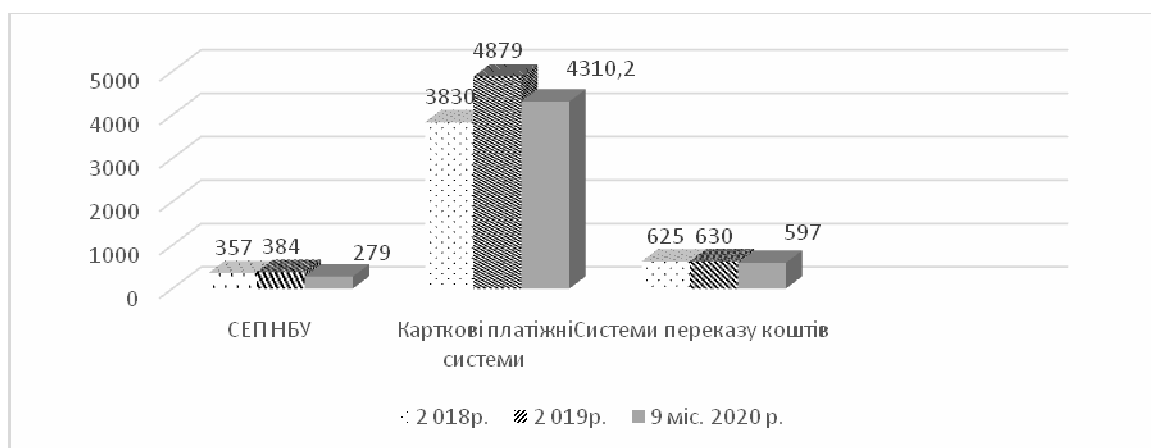

Рис. 3. Кількість платежів і переказів у межах України, млн шт.

Взагалі пандемія коронавірусу у 2020 році привела до переходу на безконтактні платежі, зростання проникнення електронних гаманців і більш широкого застосування автоматизації платежів B2B, P2P, A2A. Відмова від готівки була вже багато років в планах НБУ та міністерства фінансів, однак потужний імпульс цьому процесу дала саме епідемія.

При дослідженні загальної кількості безготівкових платежів та операцій з отримання готівки які були здійснені з використанням платіжних карток виявлено, що за дев'ять місяців 2020 року кількість зазначених

операцій зросла на 18,0%, а сума – на 8,7%,(порівнюючи з аналогічним періодом 2019 року) і становила 4310,2 млн шт., або 2807,9 млрд грн. відповідно (рис. 4) [6].

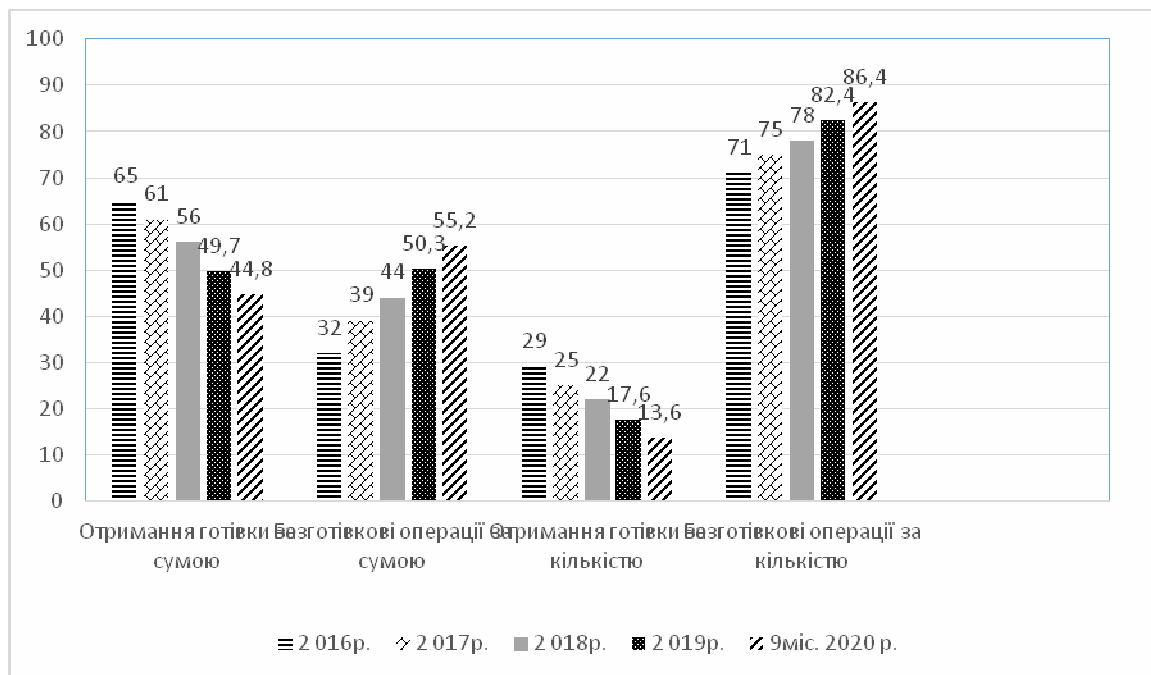

Рис. 4. Зростання частки безготівкових операцій за кількістю, % (зростання порівнюючи з 9 міс. 2020 р.)

Така динаміка пов'язана з одночасним зростанням безготівкових операцій як в грошовому так і в натуральному вимірі. Як видно з рис. 5 частка безготівкових операцій переважає у загальній сумі операцій із платіжними картками. Сума безготівкових операцій складала 55,2%, від загальної суми операцій із картками, що на 4,9% більше показника 2019 року і становила 1550,1 млрд грн.

Прослідковуючи динаміку безготівкових операцій за кількістю, можна з впевненістю сказати, що за останні п'ять років маємо стрімко зростаючу тенденцію: впродовж дев'яти місяців 2020 року 86,4 % операцій з платіжними картками здійснювалися безготівково, що на 4% більше попереднього року.

Зворотна тенденція прослідковуються з операціями по отриманню готівки за допомогою банкоматів. Кількість таких операцій в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року зменшилася на 11,3%, а сума – на 3,3 (рис. 5).

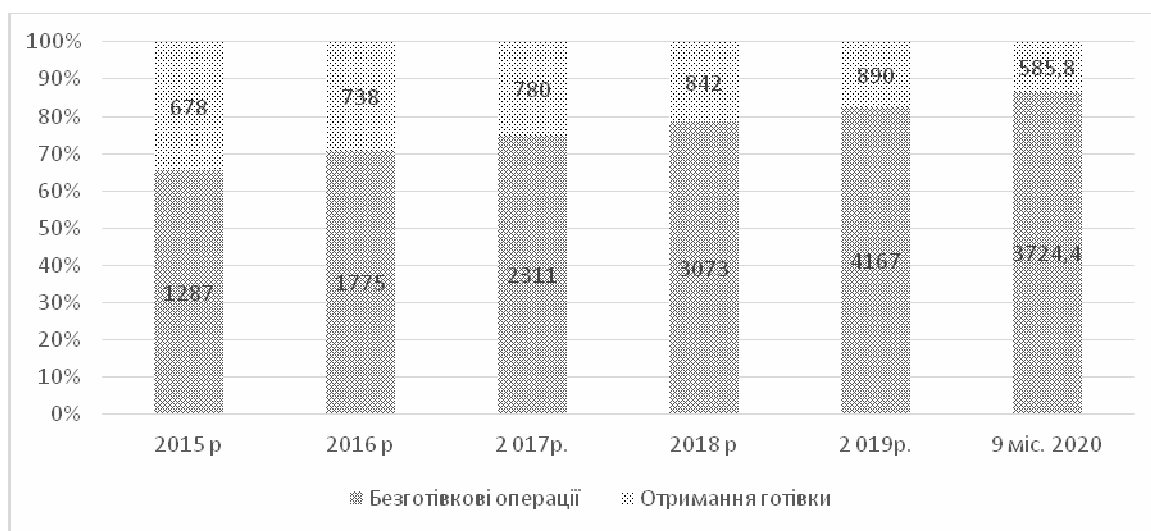

Рис. 5. Кількість операцій, здійснених із використанням платіжних карток

За статистикою НБУ кількість платіжних карток емітованих українськими банками має зростаючу тенденцію. Так, за перші три квартали 2020 року було випущено 73,4 млн шт., що на 6,2 %, якщо порівняти кінцем 2019 року. Сучасні реалії життя підштовхують споживачів до користування безконтактними платіжними картками. Так, якщо у 2019 році лише третина безготівкових операцій відбувалася безконтактна, то вже на початок 2021 року вже кожна друга операція проводиться безконтактно. Токенізовані та безконтактні картки займають 49 % ринку активних платіжних карток (рис. 6). За останні роки споживачі зрозуміли, що використання NFC-пристроїв та смартфонів при оплаті товарів та послуг це зручно, безпечно та швидко. Це є

поштовхом до розширення та постійного удосконалення інфраструктури платіжних терміналів, наприклад всі паркомати, які встановлені в м. Дніпро та в. Києві є безконтактними.

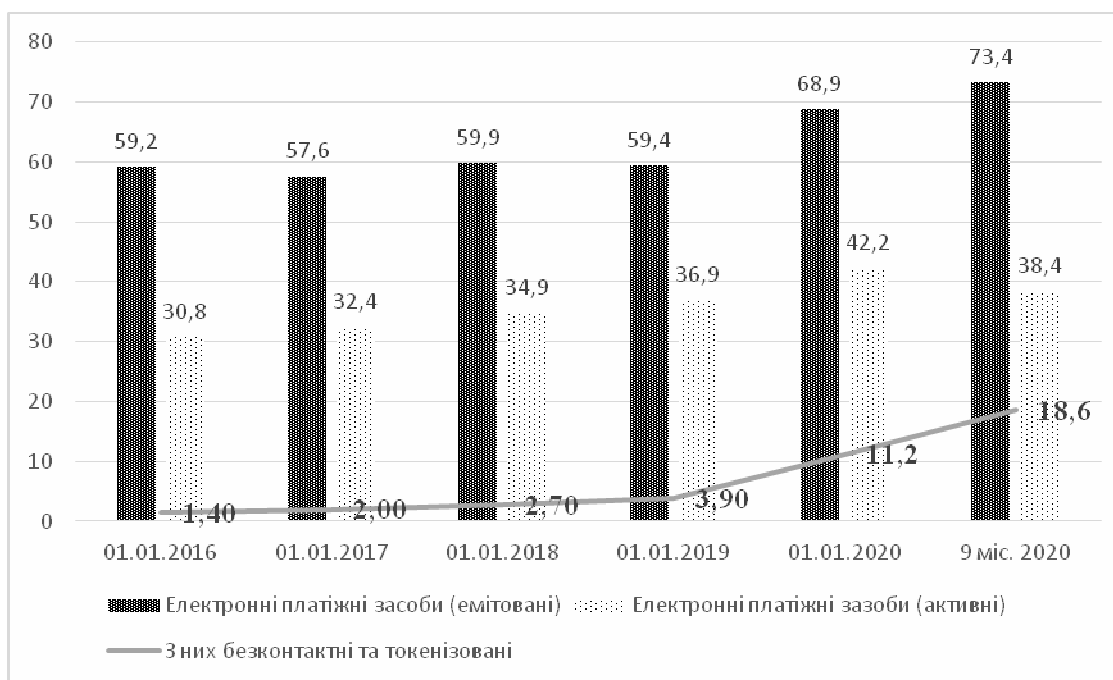

Рис. 6. Кількість електронних платіжних засобів в Україні, млн шт

Як і раніше, емітентом електронних грошей в Україні може бути лише банк. Однак п. 5 ст. 10 глави 1 розділу 3. законопроекту “Про платіжні послуги” № 4364, який був поданий до Верховної Ради 12.11.2020 р. надана можливість випускати електронні гроші та емітувати платіжні картки не лише банкам, але й іншим надавачам платіжних послуг, що отримали відповідну ліцензію НБУ. Завдяки цьому законопроекту на ринок зможуть вийти нові учасники, що сприятиме зростанню здорової конкуренції, а клієнти зможуть отримати нові зручні послуги – якісніші та за вигіднішу ціну.

Почали нарощувати свою популярність і електронні гаманці, які в майбутньому, на наш погляд, будуть потрохи витісняти платіжні картки з обігу [7]. На сьогодні ринок електронних грошей став більш прозорішим а його клієнти більш захищені, оскільки постанова правління НБУ №133 зобов’язала банки під час відкриття електронних гаманців проводити перевірку користувачів електронних грошей, у тому числі їх ідентифікацію та верифікацію. Також, перекази з використанням електронних грошей мають супроводжуватися інформацією про платника та отримувача. З моменту введення в дію постанови встановлено такі ліміти розміру коштів, які можуть зберігатися на електронному гаманці: на поповнюваному – до 400 тис. грн, на непоповнюваному – до 5 тис. грн.

З 2016 року Україна обмежила доступ до багатьох електронних гаманців, під заборону потрапили WebMoney, Qiwi, ЮMoney, LeoWallet, з обмеженнями працює PayPal. На сьогодні найбільшу долю ринку електронних гаманців для оплати товарів та послуг всередині країни займають: EasyPay, SharPay (мобільний додаток оператора Vodafone), Смарт-гроші (мобільний додаток оператора Київстар) та Global Money.

Платіжний сервіс EasyPay працює з 2007 року та володіє найбільшою мережею терміналів в Україні (більше десяти тисяч). Всі операції можна проводити з сайту EasyPay або мобільного додатку, доступного для iOS і Android. Більшість популярних послуг можна оплачувати без комісії, прив’язавши до гаманця віртуальну або спеціальну карту EasyPay від Forward Bank. Можна створити кілька електронних гаманців в системі, зберігаючи різні банківські карти.

За допомогою електронних гаманців SharPay або Смарт-гроші на сьогодні можливе виведення коштів на карту банку, оплата комунальних та багатьох інших послуг онлайн, оформлення кредиту, оплата товару в інтернет-магазинах, переказ коштів іншим користувачам, сплата штрафів та багато іншого. З кожним роком користуватися цими мобільними додатками стає зручніше та безпечніше, оскільки вони постійно вдосконалюються та розширюють свої можливості.

Платіжна система Global Money працює в Україні з 2009 року, однак популярність здобула після виходу мобільного додатку Global 24 (2018 рік). Система реєстрації дуже зручна, оскільки для неї потрібна тільки електронна пошта та номер телефону. 98% з понад тисячі доступних послуг можна оплатити без комісії. Global Money пропонує вигідні перекази між картками українських банків — комісія 0,5% + 5 грн. Гаманець має високий ступінь захисту, що відповідає міжнародному стандарту PCI DSS. Це дає можливість одержувати перекази з усього світу.

Список гаманців вище об’єднує один недолік — оплатити товари і послуги можна лише всередині країни, а для міжнародних платежів в Україні можна користуватися AdvCash, Perfect Money, Payeer. Це міжнародні, мультивалютні гаманці з внутрішнім обмінником – євро, долар, гривня, криптовалюта. За допомогою цих гаманців можна робити перекази в понад 120 країн світу через десятки різних способів.

Реєстрація майже для всіх сервісів анонімна та неважка: треба просто вказати адресу електронної пошти. Інтерфейс простий та інтуїтивно зрозумілий. Рівень захисту своїх коштів користувач налаштовує самостійно, одразу після реєстрації акаунту. Перекази всередині систем в будь-якій валюті – безкоштовні, однак за поповнення гаманців гривневою картою, та виведення коштів береться комісія (до 2,5%). Як правило у сервісів є свої віртуальні та пластикові картки на яких можливо зберігати навіть активи у криптовалюти.

Висновки. Отже можна зробити висновок, що новітні тенденції здатні суттєво осучаснити регулювання діяльності українського платіжного ринку та переказу коштів. На нашу думку нові законодавчі тенденції створять умови для подальшого розвитку платіжних продуктів, сервісів і послуг, що стане підґрунтям для запровадження “відкритого банкінгу” в платіжній інфраструктурі України. Фінтех-компанії зможуть налагодити взаємовигідну співпрацю з банками та отримати більше можливостей для бізнесу. Ринок платіжних послуг стане більш конкурентоздатним, як наслідок споживачі зможуть отримати конкурентні і більш якісні платіжні послуги та високий захист власних прав, а учасники платіжного ринку – динамічний розвиток новітніх інструментів та зростання доходів.

Список літератури.

1. Про затвердження Змін до Положення про електронні гроші в Україні. Постанова НБУ від 11.09.2020 № 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0133500-20#Text> (дата звернення 13.06.2021).
2. За 2020 рік сума платежів через СЕП зросла більш ніж на третину // Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-2020-rik-suma-platejiv-cherez-sep-zrosla-bilsh-nij-na-tretinu> (дата звернення: 11.06.2021).
3. Вовчак О.Д., Шпартало Г.Є. Платіжні системи: навч. посіб. К., Знання, 2008. 341 с/ (дата звернення: 12.06.2021).
4. Полтавська Є.О., Куліков П.М. Платіжні системи: навч. посіб. К., 2010. 219 с. (дата звернення: 12.06.2021).
5. Некрасенко Л.А., Смолянська О.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку безготівкових платіжних інструментів в Україні. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2014. 134 с. (дата звернення: 04.06.2021).
6. Система електронних платежів (СЕП) // Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/FQmelsGIyLMrJog> (дата звернення: 06.06.2021).
7. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf стратегія 2025 (дата звернення: 06.06.2021).

References.

1. National Bank of Ukraine (2020), Resolution “On approval of Amendments to the Regulations on electronic money in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (Accessed 13 June 2021).
2. Official site of the National Bank of Ukraine (2021), “In 2020, the amount of payments through EPS increased by more than a third”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-2020-rik-suma-platejiv-cherez-sep-zrosla-bilsh-nij-na-tretinu> (Accessed 3 June 2021).
3. Vovchak, O.D. and Shpargalo G.E. (2008), *Platizhni systemy [Payment systems]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
4. Poltavska E.A. and Kulikov P.M. (2010), *Platizhni systemy [Payment systems]*, Kyiv, Ukraine.
5. Nekrasenko L.A. and Smolyanska O.Yu. (2014), “Current state and prospects of development of non-cash payment instruments in Ukraine”, *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «Kharkivs'kyu politekhnichnyy instytut»*, vol. 66 (1108), pp. 128-134.
6. Official site of the National Bank of Ukraine (2021), “Electronic payment system (EPS)”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/files/FQmelsGIyLMrJog> (Accessed 6 June 2021).
7. Official site of the National Bank of Ukraine (2021), “Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025”, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf (Accessed 6 June 2021).

Стаття надійшла до редакції 14.06.2021 р.